

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69

Telefon dyżurny: 21-34-34

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telex: 816-436

BD/156/14/88

OPINIE O SYTUACJI POLITYCZNEJ I GOSPODARCZEJ

Czerwiec 1988 r.

Jednym z celów sondażu przeprowadzonego w dniach 18-22 maja 1988 roku było ustalenie wpływu strajków, jakie miały miejsce po koniec kwietnia i na początku maja, na stan nastrojów społecznych. Ogólnie można powiedzieć, że nadal istnieje obserwowana od paru miesięcy tendencja do pogarszania się nastrojów.

Utrzymuje, a nawet nieco nasila się niepokój o gospodarkę, co znajduje wyraz głównie w bardziej krytycznej ocenie aktualnego stanu (tab.1) i pesymistycznych rokowaniach co do przyszłości (tab.2). Dające się zauważyć poprzednio pewne nasilanie krytycyzmu wobec sytuacji politycznej tym razem jest wyraźne. Jesienią '87 i zimą '88 były to oceny ciągle jeszcze bardziej pozytywne niż te z przełomu roku 1984 i 1985, obecnie natomiast ogólna sytuacja polityczna w Polsce jest oceniana gorzej (tab. 3 i 4). W dalszym ciągu większość badanych lepiej ocenia aktualną i przyszłą sytuację polityczną niż gospodarczą. Oceny tej pierwszej najczęściej przyjmują formułę: "nie jest ani dobra, ani zła i nie ulegnie wyraźnemu pogorszeniu" (tab. 5), drugiej zaś - "jest źle i będzie jeszcze gorzej" (tab. 6).

Wydaje się, że badani wyciągają z tego często wnioski polityczne, wskazują na małą skuteczność działań władz:

- od lutego powiększył się o kilka punktów procentowych wzrastający od dawna odsetek tych, którzy uważają, że polityka władz nie gwarantuje wyjścia z kryzysu gospodarczego (tab. 7);

- o 15% zwiększył się w ostatnim roku odsetek badanych mających zastrzeżenia tak do działań rządu, jak też samych założeń jego polityki (tab. 8);

- wśród badanych dominują uważający, że wynik reformy jest bardzo wątpliwy (54%), a pewnych jej klęski jest więcej (21%) niż dających jej szanse powodzenia (13%); wierzący w sukces tego przedsięwzięcia stanowią margines - 1,5%.

Przekonanie o nieskuteczności rządowej polityki wychodzenia z kryzysu i reformowania gospodarki jest też - obok obaw przed pogorszeniem się sytuacji materialnej społeczeństwa i pojawieniem się dalszych napięć społecznych - najsilniej powiązane z negatywnymi ocenami sytuacji politycznej i gospodarczej. Te trzy zagadnienia pojawiały się (w różnych kontekstach, m.in. strajków) w omawianych badaniach parokrotnie. Zawsze pozostawały w silnym

związku z oceną sytuacji politycznej i gospodarczej. Oceny te były dość silnie powiązane także z przekonaniem o liczeniu się władz z opinią publiczną i stosunkiem do pluralizmu związkowego i kierowniczej roli partii. Małe lub żadne zaś było ich powiązanie z oceną międzynarodowych i wewnętrznych konsekwencji strajków majowych, możliwości wpływu obywateli na to, co się dzieje, czy wpływu Kościoła katolickiego w Polsce na politykę władz państwowych. Można zatem powiedzieć, że oceniając sytuację akcentuje się potrzebę zwiększenia skuteczności działań aktualnego systemu politycznego, a nie radykalnych jego zmian.

Zaniepokojenie sytuacją wewnętrzną Polski potwierdza też obraz wyłaniający się z charakterystyki nastrojów społecznych dokonywanej bezpośrednio przez badanych. Zdecydowanie częściej niż kiedykolwiek w ostatnich czterech latach badani dostrzegają w społeczeństwie niepokój i napięcie (tab. 9), nieznaczny zaś wzrost między lutym a majem '88 odsetka postrzegających poprawę nastrojów w swoim otoczeniu nie zmienia zasadniczego wniosku: w dalszym ciągu, poczynając od momentu sprecyzowania realiów cenowych II etapu reformy, marginesowo dostrzegana jest wiara w przyszłość, powszechnie zaś obawa o przyszłość lub zgoła pewność, że żadna poprawa nie jest możliwa (tab. 10).

Na tle grup badanych dających się wyodrębnić na podstawie ich społeczno-politycznych charakterystyk wyróżniają się jedynie osoby o wysokich kwalifikacjach (z wykształceniem pomaturalnym i wyższym) i członkowie b. "Solidarności" i członkowie PZPR. Grupy te charakteryzują się znacznie niższym niż w całej zbiorowości odsetkiem odpowiedzi "trudno powiedzieć". Inteligencja i członkowie b. "Solidarności" znacznie krytyczniej oceniają sytuację, członkowie PZPR - pozytywniej. Niewielkie różnice odnotować można przy porównaniach emerytów z pozostałymi kategoriami. Polegały one w dużej mierze na braku opinii tych pierwszych.

Tabela 1

w procentach

Ocena sytuacji gospodarczej	Respondenci według terminów badań													
	XII `84	XII `85	III `86	IV `86	VII `87	X `87	XII `86	IV `87	VII `87	X `87	XI `87	II `88	III `88	V `88
Bardzo dobra i dobra	1,7	1,8	0,5	1,4	0,1	1,9	3,1	0,9	1,6	2,0	1,3	1,1	0,4	1,0
Dość dobra	9,5	10,1	6,2	6,1	7,4	9,6	9,1	3,7	7,0	4,7	4,7	1,7	1,9	1,5
Ani dobra, ani zła	44,6	34,8	36,3	32,6	52,0	26,2	26,8	24,2	29,2	18,7	23,8	12,0	15,0	12,9
Zła, raczej zła	32,2	37,9	5,1	42,9	30,5	30,9	32,6	34,6	30,7	32,4	37,6	26,1	27,3	28,5
Zła i bardzo zła	5,0	8,1	41,3	12,6	7,8	28,2	25,9	34,5	28,7	40,4	30,9	56,1	54,0	55,0
Trudno powiedzieć	5,2	7,1	10,0	4,4	2,1	2,0	2,0	2,1	2,5	1,0	1,4	2,8	0,7	0,9

Tabela 2

w procentach

Przewidywany kierunek zmian w sytuacji gospodarczej	Respondenci według terminów badań											
	XII `84	XII `85	IV `86	VII `86	X `86	IV `87	VII `87	X `87	XI `87	II `88	III `88	V `88
Zdecydowanie się poprawi	5,3	4,3	2,3	4,4	2,6	0,5	0,7	1,1	1,6	1,1	1,1	1,0
Nieznacznie się poprawi	46,5	38,1	32,6	34,1	27,3	18,2	24,1	22,2	21,4	18,5	18,9	16,7
Pozostanie bez zmian	21,5	27,7	30,1	34,2	32,7	32,5	29,5	25,3	19,0	27,1	24,4	28,7
Nieznacznie się pogorszy	8,4	11,8	14,5	11,4	17,2	18,4	24,0	27,4	32,2	28,7	29,4	30,0
Zdecydowanie się pogorszy	7,7	4,6	8,1	4,9	11,0	16,6	7,5	10,9	13,2	13,4	12,1	10,1
Trudno powiedzieć	10,0	13,3	12,3	10,9	8,9	13,7	13,9	12,8	11,9	11,0	14,0	13,6

Tabela 3

w procentach

Ocena sytuacji politycznej	Respondenci według terminów badań														
	XII '84	III '85	XII '85	III '86	IV '86	VII '86	X '86	XII '86	IV '87	VII '87	X '87	XI '87	II '88	III '88	V '88
Bardzo dobra i dobra	2,9	2,8	5,7	4,4	4,1	0,4	8,1	11,1	5,3	11,8	9,8	10,6	7,3	7,2	3,4
Dość dobra	14,8	15,7	22,1	20,6	17,6	18,3	24,0	23,6	19,7	25,3	24,1	25,0	19,6	21,7	10,4
Ani dobra, ani zła	41,9	44,8	37,9	46,1	43,1	52,6	37,3	37,6	37,6	39,4	39,9	38,4	38,5	41,2	42,0
Raczej zła	20,7	22,0	12,8	12,2	14,4	13,9	14,5	12,1	18,6	8,8	13,8	13,4	14,3	13,3	20,3
Zła i bardzo zła	3,9	5,7	2,2	1,6	3,6	2,9	9,1	7,2	9,5	6,0	7,4	5,0	12,0	11,2	16,9
Trudno powiedzieć	15,3	8,9	19,2	14,6	17,2	11,5	6,9	7,9	9,3	8,6	4,0	6,2	8,3	4,1	6,9

Tabela 4

w procentach

Przewidywany kierunek zmian w sytuacji politycznej	Respondenci według terminów badań												
	XII '84	III '85	XII '85	IV '86	VII '86	X '86	IV '87	VII '87	X '87	XI '87	II '88	III '88	V '88
Zdecydowanie się poprawi	6,0	4,6	6,1	3,1	3,5	4,4	1,1	0,9	1,7	1,2	0,8	1,0	1,0
Nieznacznie się poprawi	35,3	25,4	26,2	20,9	21,0	30,0	17,8	23,3	25,8	20,8	17,7	16,7	15,5
Pozostanie bez zmian	27,4	34,5	34,2	40,3	50,3	38,6	34,7	45,6	45,5	43,1	49,0	51,6	52,9
Nieznacznie się pogorszy	5,9	11,0	6,3	6,3	7,6	6,9	11,5	10,3	11,5	16,6	12,0	13,4	13,2
Zdecydowanie się pogorszy	5,3	8,2	2,6	3,9	3,3	3,5	7,6	2,3	1,5	3,3	4,4	3,5	2,9
Trudno powiedzieć	19,4	16,0	24,5	25,5	14,1	16,2	27,2	17,3	13,6	14,2	16,2	13,7	14,4

Tabela 5

w procentach

Grupy respondentów	Polityka									
	XII '85	IV '86	IV '87	VIII '87	XI '87	II '88	III '88	V '88		
Pełni optymiści	19,6	10,5	10,9	15,6	13,9	10,2	10,5	5,8		
Umiarkowani optymiści	17,8	19,0	14,2	25,0	22,7	20,1	21,3	14,1		
Przewidyujący stagnację lub nieznaczną poprawę	37,4	29,5	25,1	40,6	36,6	30,3	31,8	19,9		
Umiarkowani pesymiści	8,7	11,9	15,0	12,7	16,5	16,3	15,6	20,4		
Pełni pesymiści	7,2	5,7	12,2	5,8	8,7	10,9	10,7	13,1		
Nie mający zdania	27,0	30,9	29,4	19,0	17,4	18,7	15,8	16,4		

Tabela 6

w procentach

Grupy respondentów	Gospodarka									
	XII 85	IV 86	IV 87	VIII 87	XI 87	II 88	III 88	V 88		
Pełni optymiści	9,6	5,8	2,8	5,6	3,7	2,1	1,6	1,8		
Umiarkowani optymiści	> 30,1 20,5	> 23,9 18,1	> 11,7 8,9	> 17,9 12,3	> 11,6 7,9	> 7,3 5,2	> 8,6 7,0	> 7,3 5,5		
Przewidujący stagnację lub nieznaczną poprawę	20,5	20,4	17,4	19,8	18,2	16,0	15,5	15,5		
Umiarkowani pesymiści	18,4	22,4	25,0	20,9	20,4	24,2	21,7	24,4		
Pełni pesymiści	13,3	18,6	31,5	26,9	36,6	39,4	39,3	38,9		
Nie mający zdania	17,7	14,8	14,4	14,6	13,2	13,1	14,9	13,8		

Tabela 7

w procentach

Odpowiedzi na pytanie: "Czy dotychczasowa polityka władz stwarza szanse wyjścia z kryzysu gospodarczego?"	Respondenci według terminów badań				
	IX'85	III'86	X'87	II'88	V'88
Zdecydowanie tak	13,3	2,5	2,7	2,5	1,6
Raczej tak	35,0	34,0	37,3	23,9	20,6
Raczej nie	14,0	29,4	30,8	35,3	38,2
Zdecydowanie nie	9,9	11,1	8,8	14,0	16,5
Trudno powiedzieć	26,8	22,6	20,3	24,3	23,1
	48,3	36,5	40,0	26,4	22,2
	23,9	40,5	39,6	49,3	54,7

Tabela 8

w procentach

Ocena polityki i dokonań rządu	Badani według terminów badań	
	IV'87	V'88
Słuszna polityka i dobre wyniki	0,5	0,3
Słuszna polityka i duże trudności w jej realizacji	21,8	14,6
Dobre zamiary i brak umiejętności realizacji	35,4	31,2
Zastrzeżenia do polityki i jej realizacji	20,9	29,5
Rząd powinien ustąpić	10,0	17,3
Inne i trudno powiedzieć	11,2	6,7

Tabela 9

Respondenci według terminów badań:

w procentach

Stan na- strojów społecz- nych	Respondenci według terminów badań:											
	XII '84	III '85	XII '85	IV '86	VII '86	X '86	IV '87	VII '87	XI '87	II '88	III '88	V '88
Całkowity spokój	0,8	2,0	2,8	2,7	3,1	4,6	1,5	2,7	0,9	1,2	1,1	0,3
Raczej spokój	33,6	31,7	41,5	34,2	53,0	45,2	30,5	42,6	13,0	17,7	15,6	10,0
Pewne napięcie	32,8	29,7	38,7	31,5	49,9	40,6	29,0	39,9	12,1	16,5	14,5	7,7
Bardzo duże napięcie	49,7	48,2	40,8	47,6	38,5	39,6	51,6	38,2	59,8	56,3	58,6	62,2
Trudno powie- dziec	6,9	9,5	5,3	8,0	4,1	4,6	11,5	4,8	22,1	16,2	16,7	18,7
	9,4	10,5	11,8	10,0	4,2	10,1	6,2	14,4	4,9	9,8	9,1	11,0

Tabela 10

w procentach

Charakterystyka nastrojów społecznych	Respondenci według terminów badań:				
	IV '86	VII '87	XI '87	II '88	V '88
Ogólne odprężenie i zadowolenie, wiara, że będzie lepiej	2,3	1,7	0,9	0,7	1,9
Pewne odprężenie i zadowolenie, że jest trochę lepiej	21,2	20,6	4,1	2,3	5,7
Rezygnacja, pogodzenie się z losem	24,0	22,4	11,3	22,6	18,5
Lęk, obawa, co przyniesie przyszłość, niepewność jutra	30,8	32,0	53,0	42,0	42,8
Ogólne niezadowolenie, niewiara w jakąkolwiek poprawę	19,7	19,0	24,6	27,8	25,7
	74,5	73,4	88,9	92,4	87,0
	23,5	22,3	5,0	3,0	7,6